

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای زنگ

"خوآن زیار"

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

کتاب، پزشکِ ذهن و روان ماست. در هر سنی که باشیم می‌توانیم با کتاب انس بگیریم و همراه شویم. کتابخوانی و مطالعه، خستگی‌های ذهنی ما را درمان کرده و دریچه‌ای تازه به دنیای ناشناخته‌ها باز می‌کند.

در خوان‌یار می‌خواهیم دانش‌آموزان، اولیاء و مربیان را به مطالعه و کتابخوانی تشویق کنیم، چراکه رفاقت با کتاب می‌تواند تأثیرات مثبت و ماندگاری بر زندگی همه‌ی ما داشته باشد. دوستی با کتاب نه تنها یک فعالیت سرگرم‌کننده است، بلکه مانند یک ابزار قوی در جهت رشد فردی و اجتماعی ما عمل کرده و کمک می‌کند تا زندگی غنی‌تری داشته باشیم.

یکی از روش‌های انس با کتاب به‌خصوص برای کودکان، قصه‌خوانی است. قصه‌خوانی نقش مؤثر و مفیدی در شکل‌گیری شخصیت کودکان دارد. قصه‌گویی و داستان‌خوانی، سنتی کهن است. کودکی بسیاری از ما همراه با داستان‌گویی بزرگ‌ترها سپری شده است. کودکان از طریق قصه‌خوانی با آداب، فرهنگ و سنت‌های سرزمین خود و دیگر جوامع آشنا می‌شوند. این آشنایی در آینده، پایه‌های رشد فرهنگی شخصیت آن‌ها را شکل می‌دهد.

والدین و مربیان عزیز، اگر می‌خواهید با کودکان ارتباطی صمیمانه برقرار کنید، بیاموزید داستان‌سرایی خوبی باشید. داستان‌ها خیلی بیشتر از واقعیت‌ها به یاد دانش‌آموزان و کودکان می‌مانند. قصه‌خوانی بهترین گزینه است، یک استراتژی آموزشی قوی و ضروری برای یادگیری دانش‌آموزان، که اگر با لذت و سرگرمی همراه شود اغلب به ثمر خواهد نشست.

خوان‌یار به عنوان یک روش و طرح مؤثر در قصه‌خوانی و کتابخوانی با صدای بلند، می‌تواند به اهداف زیر دست یابد:

- ایجاد علاقه به مطالعه و کتابخوانی در کودکان
- زبان‌آموزی به کودکان
- افزایش دایره‌ی واژگان
- جذاب و آسان کردن مباحث درسی
- تمرین دقت و توجه، با خوب گوش دادن و خوب نگاه کردن
- ایجاد تغییر مثبت در نگرش به یک موضوع
- تقویت ایده‌پردازی، تخیل، خلاقیت
- تقویت اعتماد به نفس و عزت نفس
- آموختن مهارت حل مسئله و تقویت آن

افلاطون در کتاب جمهوری در بیان اهمیت قصه‌خوانی برای کودکان می‌گوید:

«باید پرستاران و مادران را وادار کنیم که فقط حکایت‌هایی را که پذیرفته‌ایم، برای کودکان نقل کنند و متوجه باشند که پرورشی که روح اطفال به وسیله حکایات حاصل می‌کنند، به مراتب بیش از تربیتی است که جسم آن‌ها به وسیله‌ی ورزش پیدا می‌کند.»

نکته: کتابخوانی مقدمه‌ای است برای ورود به دنیای نوشتن.

چرا کتابخوانی یک استراتژی آموزشی مؤثر است؟

خواندن کتاب، ابزاری است که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا دنیای اطراف خود را بهتر بشناسند و درک کنند. همچنین به کودکان یاد می‌دهد خود را در موقعیت‌های مشابه کنار قصه‌گو تجسم کنند.

کتابخوانی با صدای بلند یک استاندارد آموزشی رایج است، دانش‌آموزان توانایی بازگویی رویدادها به ترتیب زمانی را یاد می‌گیرند و گوش دادن به داستان و خواندن آن را که یک قدم مهم در رشدشان است تمرین می‌کنند.

داستان‌ها، یادگیری را جذاب‌تر و سرگرم‌کننده‌تر می‌کنند و در عین حال به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا اطلاعات مرتبط را بهتر درک کنند و به خواندن علاقه‌مند شوند. علاقه به مطالعه اولین و مهم‌ترین هدف خوان‌یار است.

زمانی که کودکان در خواندن به مهارت کافی رسیدند گام دوم که خواندن کتاب توسط خود دانش‌آموزان است، آغاز می‌شود. هنگامی که روح کودکان با کتاب‌های مفید و آموزنده تغذیه شد و مهارت خواندن کتاب‌های گوناگون را کسب کردند، حال نوبت به قدم سوم و نهایی می‌رسد. قصه‌نویسی! که تکمیل‌کننده تمام آموزش‌های قبلی است.

• خوان‌یار:

خوان‌یار طرحی است که به معلمان و مربیان عزیز کمک می‌کند تا نکات کلیدی را در مورد کتابخوانی با صدای بلند برای تمام سنین بیاموزند. در نهایت معلم، مربی و همچنین والدین می‌توانند بنابه نیاز و ضرورت، این آموزش‌ها را به دانش‌آموزان نیز یاد بدهند.

مهم‌ترین نکته‌ای که باید به خاطر داشته باشیم این است که مطالعه کردن یک تجربه‌ی شیرین، لذت بخش و آسان برای کودکان باشد. خوان‌یار در همین مدت کوتاهی که از اجرای آن در مدارس می‌گذرد، تأثیرات بسیار سودمند و معجزه‌گری در خوانش، صحبت کردن و اعتماد به نفس دانش‌آموزان گذاشته، که نشانه‌ای از موفقیت‌آمیز بودن این طرح است و ثابت می‌کند اگر آموزش با آگاهی و تدبیر همراه شود می‌تواند بسیار اثربخش و امیدوارکننده باشد.

نکته: مربیان و والدین عزیز توجه داشته باشید، هیچ‌گاه دانش‌آموزی را که مایل به فعالیت نیست، مجبور به خواندن کتاب با صدای بلند نکنید، می‌توانید در زمان مناسب از او بخواهید تنها برای شما کتاب بخواند. سعی کنید ارتباط دوستانه‌ای با کودکان و نوجوانان برقرار کنید، مخصوصاً در سال‌های ابتدایی (از کلاس اول تا سوم) که آنان در آغاز یادگیری خواندن هستند. در این سال‌ها مراقب باشید که روی فرآیند یادگیری خواندن تأکید زیادی نکنید و در عین حال کودکان را تشویق کنید که خواندن را تمرین کنند.

نکته: اولیاء و معلمان عزیز! پیش از کتابخوانی در حد امکان در مورد آثار قبلی نویسنده‌ی کتاب، انتشارات (اگر شناخته شده باشد)، مترجم، تصویرگر و... تحقیق کنید و با توجه به پایه‌ی کلاسی و گروه سنی کودکان توضیح مختصری برای خود یادداشت کنید. همین‌طور چندبار کتاب مورد نظر را بخوانید تا به آن مسلط شوید و مدت زمان، ابزار مورد نیاز و تمرین‌های لازمی که برای خواندن آن باید در نظر بگیرید مدیریت کنید.

• خوان‌یار شامل سه قسمت می‌باشد:

بخش اول: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم قبل از ورود به کلاس (برای والدین قبل از شروع کتابخوانی)

بخش دوم: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم در کلاس برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان (در حین خواندن کتاب)

بخش سوم: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم بعد از کلاس (بعد از کتابخوانی)

ارتباط مؤثر اولیاء و مربیان

ارتباط مؤثر اولیاء و مربیان نه تنها به بهبود کیفیت آموزش کمک می‌کند، بلکه موجب شکل‌گیری یک جامعه‌ی آموزشی سالم و پویا می‌شود. این ارتباط باید بر پایه‌ی احترام، اعتماد و تعامل مثبت بنا شود تا بهترین نتایج برای دانش‌آموزان حاصل شود. جلسه‌ی اولیاء و مربیان یک فرصت مناسب برای آشنا کردن والدین با اهمیت کتاب‌خوانی هم برای خود و هم برای کودکان‌شان است، زیرا که تأثیر فراوانی بر الگوبرداری فرزندان‌شان دارد. هنگامی که کودکان در دست والدین یا معلمان خود کتاب می‌بینند ناخودآگاه تشویق و علاقه‌مند به کتاب‌خوانی می‌شوند.

ارتباط و تعامل معلم با والدین یا مدرسه و خانه فواید زیادی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- کاهش سردرگمی در انتخاب راه و روش درست
- کاهش تضادهای روحی و ذهنی در کودک در خانه و مدرسه
- آشنایی با فرهنگ و ارزش‌های موجود در خانواده‌ی دانش‌آموز
- یافتن دلایل و ریشه‌ی برخی از رفتارهای منفی
- برطرف کردن مشکلات اخلاقی و رفتاری در کودک
- پیدا کردن بهترین روش تربیتی با همفکری معلم و والدین
- پیگیری رفتارهای کودک در خانه و یا مدرسه
- باخبر شدن از وضعیت روحی، جسمی و خانوادگی دانش‌آموز
- و...

معلم می‌تواند با روش‌های مختلفی با اولیاء ارتباط داشته باشد. از رایج‌ترین روش‌های ارتباط معلم با والدین می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

• دفتر خوان‌یار

یکی از جدیدترین و بهترین روش‌های برقراری ارتباط با والدین دفتر رابط یا دفتر خوان‌یار است. این دفتر نوعی دفتر روزانه است، حاوی جداول متفاوتی که معلم در آن مواردی را درج می‌کند، تا والدین آن را در منزل مطالعه کرده و از وضعیت درسی و رفتاری فرزند خود با خبر شوند.

یکی از نکات مثبت دفتر خوان‌یار این است که معلم و والدین در آن می‌توانند نکات و پیشنهادات مهم را با یکدیگر رد و بدل کنند و بدون مراجعه مکرر به مدرسه و صرف زمان زیاد، با یکدیگر در تعامل و ارتباط باشند.

• تماس تلفنی

در صورتی که والدین مایل به استفاده از این روش باشند و مدیریت این ارتباط را بلامانع بدانند، جهت برقراری ارتباط معلم با والدین، می‌توان از روش تماس تلفنی استفاده کرد. در این روش معلم با کسب اجازه قبلی با پدر یا مادر دانش‌آموز تماس گرفته و سعی می‌کند تا مسئله را به صورت خلاصه و محترمانه با آن‌ها مطرح نماید.

• ارتباط در شبکه‌های مجازی

با گسترش اینترنت و تلفن‌های هوشمند، امروزه اکثر افراد در شبکه‌های اجتماعی فعالیت دارند و به‌صورت مرتب در شبانه‌روز آن را چک می‌کنند. این شرایط بستر مناسبی را برای برقراری ارتباط معلم با والدین فراهم کرده است. بنابراین معلمان می‌توانند موارد مهم را از طریق شبکه‌های اجتماعی به نظر والدین برسانند.

• برگزاری جلسه و ملاقات حضوری

گاهی برخی مسائل به قدری مهم هستند که برای در میان گذاشتن آن با والدین بهتر است ملاقات حضوری ترتیب داده شود. چراکه برخی از اتفاقات و مشکلات قابل نوشتن به‌طور واضح و قابل فهم نیستند و ممکن است فرد را با سوءتفاهم روبه‌رو کند. یا اینکه معلم صلاح بداند که دانش‌آموز متوجه آن مشکل خاص نشود. شایان ذکر است که جهت برگزاری یک جلسه خصوصی و یا عمومی با والدین می‌بایست از قبل با آن‌ها هماهنگ کرد و زمان و مکان مناسبی را برای ملاقات در نظر گرفت.

نکته: این ملاقات حضوری از طریق جلسات انجمن اولیاء و مربیان نیز قابل انجام است.

چند راه تشویق کودکان برای کتاب‌خوانی که اولیاء می‌توانند انجام دهند

مربیان گرامی! در جلسه‌ی اولیاء و مربیان می‌توانید از خانواده‌ها بخواهید تا در خانه همراه فرزندان خود به کتاب‌خوانی مشغول شوند و یا کودکان چند دقیقه‌ای از روز برای پدر و مادر خود کتاب بخوانند تا در این مسیر به نتایج بهتر و کامل‌تری دست یابند.

برخی از کارهایی که اولیاء می‌توانند برای تشویق کودکان به کتاب‌خوانی در محیط خانه انجام دهند عبارت‌اند از:

• با کودک خردسال خود قبل از یادگیری خواندن و نوشتن صحبت کنید

صحبت کردن با فرزندان قبل از اینکه خواندن را یاد بگیرند، به آن‌ها کمک می‌کند تا مهارت‌های مهم زبانی را بیاموزند. بیشتر کودکان برای اینکه بتوانند در مقام خواننده و نویسنده رشد کنند به مهارت‌های زبانی قوی نیاز دارند. اولیاء عزیز می‌توانید با استفاده از جملات کوتاه و ساده در مورد فعالیت‌های روزانه، آنچه که کودک می‌بیند و انجام می‌دهد، محیط اطراف، اندازه‌ی اشیاء، شکل نشانه‌ها و غیره صحبت کنید.

• روزانه ۲ تا ۵ دقیقه برای فرزندان خود کتاب بخوانید

با این کار کودک نسبت به قراردادهای خواندن (از راست به چپ، از بالا به پایین) آگاهی پیدا می‌کند و حتی خردسالان نیز از طریق شنیداری با دایره لغات وسیع‌تری آشنا می‌شوند. قرار دادن انگشت اشاره زیر جملات در حین خواندن به کودک کمک می‌کند تا متوجه شود کلمات چاپ شده معنی دارند و به تدریج کودکان می‌توانند حروف و صداها را شناسایی کنند.

• الگوی عادات خوب مطالعه

به او اجازه دهید نقشه‌ها، کتاب‌ها و دستورالعمل‌ها را بخواند تا متوجه اهمیت خواندن شود. خواندن را به عنوان یک فعالیت سرگرم‌کننده و شاد برای اوقات فراغت پیشنهاد کنید. کتاب‌هایی که مورد علاقه‌ی فرزندان است در مکانی آسان و در دسترس او نگهداری کنید.

• کتابخانه

همراه فرزند خود به نزدیک‌ترین کتابخانه رفته و او را آنجا ثبت‌نام کنید. به او اجازه دهید چند کتاب برای بردن به خانه انتخاب کند.

در صورت امکان کتابخانه‌ای کوچک و قشنگ در فضایی دنج و به‌دور از شلوغی و رفت و آمد در مدرسه یا محیط خانه فراهم کنید، و کارت‌های عضویت رنگارنگ و متنوعی را برای بچه‌ها تهیه کنید تا هر چه بیشتر دانش‌آموزان و کودکان به کتاب و کتاب‌خوانی علاقه‌مند شوند.

• ردیاب عادت‌ها

Habit Tracker یا ردیاب عادت‌ها ابزاری است که به افراد کمک می‌کند تا عادات و رفتارهای خود را پیگیری کنند. این ابزار می‌تواند به صورت فیزیکی (یک دفترچه یا تقویم) یا دیجیتالی (اپلیکیشن‌های موبایل) باشد. هدف اصلی آن، تقویت عادات مثبت و کاهش عادات منفی است. بهتر است هم والدین و هم کودکان جداول را داشته باشند. با دقت و حوصله در حدود ۵ تا ۱۰ دقیقه در روز مطالعه کنند و جدولشان را تکمیل کنند. این اتفاق توسط مربیان نیز رصد شود.

کلام آخر

کتاب‌ها همچون ارزشمندترین همراهان ما هستند، زیرا دانش بی‌پایانی را در طول زندگی به ما ارائه می‌دهند. آن‌ها به عنوان منبع گسترده‌ای از اطلاعات و راه‌حل‌ها برای مشکلات مختلف عمل می‌کنند.

کتاب‌ها مانند دوستان قابل اعتمادی هستند که با ما همراه می‌شوند تا با ناشناخته‌ها مواجه شویم. مفاهیم فراموش شده را دوباره مرور و مفاهیم جدید را کشف کنیم. خواندن کتاب‌های گوناگون، توانایی تفکر و تحلیل ما را افزایش می‌دهد، و همچون پلی ما را با افکار و عقاید مردمان دوره‌های مختلف پیوند می‌دهد و به تداوم دانش و فرهنگ بشری کمک می‌کند.

انس با کتاب یکی از لذت‌بخش‌ترین و بهترین نوع رفاقت‌هاست. هنگامی که ما کتاب‌خوانی را به عنوان یک فعالیت روزمره بپذیریم و آن را به یک عادت تبدیل کنیم به درک عمیق‌تری از موضوعات می‌رسیم. انس با کتاب نه تنها به تقویت دانش و اطلاعات ما کمک می‌کند، بلکه تأثیر عمیقی بر شخصیت و رفتار ما می‌گذارد، به ما قدرت و اعتماد به نفس می‌دهد و پایه‌ی دانش ما را تقویت می‌کند.

برخی ممکن است بگویند کتاب‌ها گران هستند، اما ارزش واقعی آنها با هیچ معیار مادی‌ای قابل سنجیدن نیست. آن‌ها بینش و تجربه‌هایی را ارائه می‌دهند که با پول نمی‌توان خرید. والدین عزیز از شما خواهش می‌کنیم در سبد خانوار خود حتما بخشی از هزینه زندگی را به خرید کتاب اختصاص دهید، و خرید و یا امانت گرفتن کتاب را به فرزندان خود آموزش دهید و آن را تبدیل به یک عادت همیشگی و بخشی از زندگی خود کنید. زیرا که خواندن کتاب راهی مفید و لذت‌بخش برای کسب علم و دانش و گنجینه‌ای وسیع از اطلاعات است. کتاب‌ها سنگ‌بنای پیشرفت بشر هستند. آن‌ها قوانین، مفاهیم، علوم، افکار، اختراعات و اکتشافات را که توسط اجداد ما منتقل شده‌اند مستند می‌کنند و باعث پیشرفت تمدن ما می‌شوند.

قصه‌خوانی یکی از بهترین روش‌هایی است که والدین و معلمان از طریق آن، می‌توانند کودکان را به کتاب و کتاب‌خوانی علاقه‌مند کنند. خوان‌یار با این هدف به کمک اولیاء و مربیان آمده تا پیوندی عمیق و ناگسستنی بین اولیاء، معلمان، کودکان و کتاب ایجاد کند. این طرح گرچه نوپا و تازه است، اما تأثیرات بسیار شگرفی در علاقه‌مند کردن کودکان و نوجوانان به کتاب‌خوانی ایجاد کرده و یکی از موفق‌ترین طرح‌هایی است که در این چندساله به مرحله‌ی اجرایی رسیده است.

امید است با همراهی دانش‌آموزان و همکاری والدین و مربیان، طرح خوان‌یار به بهترین و پویاترین شکل ممکن اجرا شود و به اهداف بزرگش دست یابد.